

ויכוח רביעי

ויכוח שחז"ל נקיטים בכל החכמו' וסימרון הגדול שיש להם על הפילוסופים לפי במחלוקת
א אה"כ אמש זמותי נתקו ומורשי לבבי נדרו שנתי מעיני כי השקט לא
יכולתי סרוח סועה מסער המחלוקות. יען שמעה אזני ותבן לה
שיש בינינו שתי כתות מנגרות זו לזו על דבר החכמות שקורין חצונות.
ואת אומרת שאאע"ה היה בקי בהן בכלליהן ובפרטיהן ובכל חילוקיהן.
ושהוא לימרון בארץ כשדים ובמצרים ומשם נתפשטו בכל העולם חאת
אומרת שלא באלה חלק יעקב כי הבל המה מחשבות אדם ותחבולותיו.
ולפי דעתי זאת היא הסברא הנבחרת כי הנני רואה ס"ש בס' הכוזרי הח"ד
יתודה הלוי וצוק"ל (בויכוח א' סי' ע"ו). וז"ל על הפילוסופים. אמר
הכוזרי. אני רואה שהתעונו בשמות האלה ושמונו משתפים עם הבורא
באמרם הטבע חכם פועל ואפשר בורא על מעם דבריהם. והחבר הודה
לדבריו ואמר כן הוא. ובטרק חלק (דף קי רע"א) אר"ע אף הקורא בספרי'
החצונים אין לו חלק לעה"ב. ואמרו' שם בגמרא בספרי מינן רב יוסף
אמר אפי' בספר בן סירא אמור למקרי ופירש"י ז"ל (ספרי מינן. צרוקים.
בן סירא שיש בו דברי הבאי ובא עליה ליד ביטול) ותרב ר"ע מברטנורה
פירש (ספרים חצונים כגון ספרי ארס"מו היוני ותביריו ובכלל זה הקורא בס'
דברי הימים של עו"ג ובשירים של ענבים ודברי חשק שאין בהם חכמה
ולא תועלת אלא איבוד זמן בלבד) עכ"ד. ובסוף מס' סוטה אמרו ארור אדם
שילמד את בנו חכמת יונית. וכן סמוך לסוף פרק מרובה (דף ס"ד ע"ב)
ובסנתות ר"פ ר' ישמעאל :

והרב הגדול הרשב"א ז"ל עם ל"ח חכמים גזר היום בברצ"לינא על הלומד
ומלמד

ומלמד ספרי היוונים אשר חיברו בהכנת המבע וחכמת האלהות בין בלשונים בין שהועתקו ללשון אחר ככתוב בשו"ה שלו (תמ"ו תי"ו תי"ז). הרי לך בגזרת עירין ובמאמר קדישין ראשונים ואחרונים שאסור ללמוד וללמד חכמת יונית. ומה שצוה ר"א בשעת פטירתו לתלמידיו (תפלת השחר דף כ"ח ע"ב) מנעו בניכם מן ההגיון יש מפרשים דהיינו לוגיקא ולפ"י אין ספק שלא ידעו החכמות ולא הכירום ולא העלו את שמותן על שפתיהם. ואני מבקש ממך מה השנאה הזאת ומה שמץ דבר רע נמצא בהן נגד תורתנו הקדושה והתמימה :

ב אה"ח אני אשייך מלך על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. דע אדוני המלך כי הלילה חלילה לחכמי ישראל לברוח ולהבריה את עם ישראל מהחכמות הצריכות לישוב העולם. שהם ז"ל לא אסרו אלא ספרים המביאים לידי מינות או זנות או כשל המביאה לידי שעמוס. אדרבא החכמות מצור ישראל נוקרו ומטי יהודה יצאו כאשר אוכיח בע"ה :

ג שהדרי מסי' ל"ח של איוב עד סי' ס"ב השי"ת מתפאר ומתנשא בבריותיו . ושואל לאיוב על הארץ (שם ל"ח) הגד אם ידעת כולה. ומראה לו גודל חכמתו ועצום יכולתו בשומו לים חקו. ודבר על האור ועל המל ועל המטר על העבים ועל הככבים על החיו ועל העופות ועל הבהמות והו עצמו נושא הפילוסופיא וכתוב הדר הוא על שלמה המלך (מלכים א' ה) וידבר על העצים מן הארו אשר בלבנון ועד האזוב אשר יוצא בקיר וידבר על הבהמה ועל העוף ועל הרמש ועל הדגים. ור"ל שהודיע טבעם ומזגם ומגולתם ורפואתם. ומי יתן והיו בידינו ספריו שנאבדו מרוב גלויותינו ומלטולינו ובכן לא היינו צריכים להספיק בילדי נכרים וכיון שחכמת אלהי בקרבו והכתוב משבחו שדיבר מחכמת המבע צריך לומר בהכרח שכל מה שדבר ה' אמת וצדק דאי לא תימא הכי הכי יעלה על דעתך שהכתוב ישעה על דברי שקר וחלומות והבלים ומשבחו עליהם ח"ו. אלא ודאי שלא דבר בהשערה בעלמא כדרך הפילוסופים אלא במופת חותך באופן שלא יהי' מי שיוכל להכחיש דבריו :

ד ועד הקורא בספרי' החצונים שפירש הרב ברטנורה ז"ל שהם ספרי ארס"מו וחבריו. בקשתי לו חבר ולא מצאתי. שהרי רש"י ז"ל לא פירש אלא ספרי מינין. ועל מ"ש ארור שילמד את בנו חכמת יונית. היינו שהיו מדברי' ברמיוות כמו שפירשו רש"י והרב ברטנורה שם :

ה ועד החרם שהטילו הרשב"א והחכמים הבאים על התתום יש לך לדעת שגזרו שלא ללמד וללמוד לפחות מן כ"ה שנה. ושאלות וקללות החרם לא ימשכו אלא חמשים שנה ובכופם יהיו שביחין שביקין לא שריון ולא קיימין. ואם דעת הרשב"א וסיעתו היתה שספרים החצונים היו ספרי ארס"מו כדפי' הרב ברטנורה לא היה מגביל זמן לאיסורם ולא לשנות הסלספים והתלמידים. דה"ל מבטל תקנת ר"ע ובית דינו. וק"ל דאין בית דין יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ היה גדול ממנו בחכמה ובספק. ובדואי שלא עלה מעולם על דעת הרשב"א וסיעת מרחמהו לבטל דברי הקדוש רבי עקיבא ובית דינו כי רב הוא ומגדולי התנאים :

ו זאת ועוד כי זהו דעת המקובלים. שהרי תח"ד אברהם כהן איר"יה אשר יצק סיס ע"י כמחור"ד ישראל סרוג שהיה מתלמידיו של האר"י זל"ה. ככתוב בפתח ספרו שער השמים אשר חבר בלשון ספרדי והועתק ללידק מחכמם השלם כמחור"ד יצחק אבוהב זל"ה ריש מתא וריש מתיבתא בק"ק

בק"ק אמשטרדם יע"א) מילא ספרו הנ"ל על כל גדותיו סראיות וסברות הפילוסופים החדשים וגם ישנים. ואלה שמוהם על סדר הארפא ביתא. אביס"ינא, אביר"ואיש. אמו"ניאו. אריסטו"מלוס דיאוני"סיאו אריאופא"גיטא. שוכ"אש די אק"וינו. יאס"בליקו. מאג"נו. מרס"יליאו פיצי"ינו. סיר"יאנו, סקאלי"גירו, פאט"ריציו פור"פיריאו, פי"קו שיראנר"ולאנו, פלו"טינו. פלט"ון, פרוכ"לו, קאר"דאנו, קלא"ויו, ואין פרק ואין דף ואין עמוד אשר לא ישא את שמוהם על שפתיו. והוא ז"ל כתב במאמר ב' סוף פ"ו וז"ל. תביט ותראה כי הרב רמ"ק ישתמש מהמענות הפילוסופיות לקיים ולהעמיד האמת המקובלת. כאשר אנכי עושה עם מאמרי פל"טון והנמשכים אחריו במה שיאמת האמת המקובלת, ע"כ :

וזהו ג"כ סברת הרמב"ם ז"ל שכתב בפ' המשנה, (פ' שואל אדם משנה א') דאסור לקרות בשבת אפילו בדבני חכמות. הא בהול מותר. והביאו מוהרי"ק (ה' שבת סי' ס"ז י"ז) בכ"י ובש"ע :

הנה הנם גדולי וגאוני עולם שלא הבינו ספרים החזונים כר"ע מברטנורה. אלא שכונת ר' עקיבא היתה לאיסור ספר מינות והבאי וזנות. ובספרי מינות נמי לא אמרו אלא לע"ה. אבל להכמים מותר כל מה שצריך משום ודע מה שתשיב לאפיקורוס :

ג אה"כ הדרי בי מקמייתא, והנה אנכי עמך. אך מה תשיבני על דברי המלך הכוזרי והחבר הראשון. שמדבריהם משמע שנוסרו יחד על הפילוסופיא והפילוסופים :

ד אה"ח כל איש אשר הוא בעל חכמה אחת יודבר ממנה עד מקום שידי מגעת אחר אשר דרש וחקר תוכן עניניה עיקריה וגדריה. תנאיה וחילוקיה כלליה ופרטיה כאשר הם. לפי שכלו יהולל מכל שומעיו. אמנם אם עובר תחומי הזכמה היא הנודעת לו. ונכנס בגבול חכמה אחרת אשר אין לו בה חלק ונחלה. ימשש בצדדים כאשר ימשש העור באפלה ויהיה שחוק לכל יודעיו ושומעיו. זהו שאירע לפילוסוף הטבעי של הכוזרי מפני שרצה ליכנס בתחום הפילוסוף האלקי. שמגמת הפילוסוף הטבעי (הוא הבריה), ומגמת האלהי הוא הבורא (והבריה הוא טבע פרטי מוטבע ומתפעל) אמנם הבורא ישתבח ויתעלה שמו הוא (הטבע המטביע הכללי) הפועל בחכמתו ויכלתו בלתי בעל תכלית. וכששואלין לפילוסוף הטבעי מה הוא בריה. יוכל לומר זה או זה כפי מה שהשיג בדעתו ובחקירתו. אבל כששואלים ממנו מי ברא החומר והצורה ומי יצרם ומי הכינם וכח מי ינידם יען אשר לא ראה מאורי החכמה האלהית ולא נגלו לו עיקרי תורתנו הקדושה והתמימה. יחוג וינוע כאניה סוערת בלב ים המבוכ ויחתור במשושות שכלו הקצר להכלש אל מחוז יתארה במחונת השערות המעוותת. ויעשה כתבנית מלך יושב על כסא הממשלה ובכח לנוס כפרת הסכלות ילכד בפה המינות רחסנא ליציל. אבל האלהי יאמר ויכריז שהסבה הראשונה ה' אלהינו ה' אחד יתברך ויתעלה שמו הוא לבדו הבורא הוא היוצר ואין ארר זולתו כדכתיב (דברים ד') וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד וכתוב [שם] אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו. ובשידע האלהי זה העיקר ישמח לבו ויגל כבודו וישקמו רעיוניו וינתח סעיפיו כי כבר הגיע אל עילת כל העילות וכיבת כל הסבות אלהי עולם ה' ברוך הוא וברוך שמו וברוך זכרו לעולמי עד. כל זה נעלם מהפילוסוף הטבעי ולכן כשרצה לדבר

לדבר מהבורא המציא דברים אשר לא כן. רוח יורע ומופתה יקצור והיא למשל ולשנינה למלך ולחכם. ואלו היה מדבר מהבריה בלבד אפשר שיאמינו דבריו או לא. אבל בודאי שלא היו מלעינים עליו אף שתהיה חכמתו לעיניהם כבלי מדע :

ה אה"כ אודה ולא אבוש שתעיתי כמה שחשבתי שחז"ל היו טואסים כל החכמות שקירין חצוניות :

ן אה"ח ולמה אדוני המלך חשבת כזאת על עם ה' הנקרא מאת אלהיו חכם ונבון. אדרבא אוכיח לעיני כל חי בראיות ברורות שאין מי שיוכל לערער ולפקפק עליהן שמקור החכמות מאתנו יצא ושתורתנו הקדושה כוללת את כולן :

ז אה"כ כך שמעתי מפי רבים של בני עמנו :

ח אה"ח כך סרגלא בפומיה של המון העם וכך הוא באמת ועתה הסכת ושמע ואשמיעך קשט דברי אמת. וראשונה אוכיח לתורה שבכתב ואח"כ לתורה שבעל פה :

כ שנהחכמות חרשות מקרוב באו לאיברופ' כבר היו לעולמים לאומתנו כא"ר תראה מהמליצה (אשר היא מצודים וחרמים לחפוש

לכ האדם ולהכריחהו למה שירצה המליץ). וזה יעשה בדרכים שונים בצורות

הלציות ראשונה בהעתיק דבר מטבעו למה שאינו טבעו. וזאת הצורה

תמצא בשירת הים שנא' בה (שמות ט"ו) תבלעמו ארץ. דרי שמייחס לה

פה לאכול וגרון לבלוע. וכן (דברים ל"ב) האזינו השמים ואדברה ותשמע

הארץ אמרי פי עשה לשמים ולארץ כאילו היה להם אזנים. ב' שמוכר

החלק בעד הכל כגון (שמות טו) מוס ורוכבו רמה בים. שכוונתו לומר כל

הסיסים וכל הרוכבים. או הכל בעד החלק. וכגון (שם י"ד) וינער ה' את

מצרים בתוך הים. ובודאי שנשארו במצרים טף ונשים וחולים וזקנים.

ג צורת הגזמא כגון (מלכים א') ותקע הארץ בקולם (ישעי' א') שמעו

דבר ה' קציני סדום. שלרוב רשעתם מדמה אותם לסדום ועמורה. ד' צורת

השם כגון (שמות ט"ו) אמר אויב ארדוף אשיג שרומו על המצריים. וכן

בישעיה אשירה נא לירידי שירת דודי לכרמו (ישעיה ה') והנביא עצמו

פירשו במ"ש (שם) כי כרם ה' צבאות בית ישראל. ה' אריכות ההלצה

וכפל הענין במלות שונות כגון (שם) אין עיף ואין קושל בו לא ינום ולא

יישן ולא נפתח אזור חלציו ולא נתק שרוך נעליו. אשר חציו שנונים וכל

קשתותיו דרוכות וגו'. הלא ידעת אם לא שמעת שהיונים סתפארים

שאפל"טון ואריסט"וטיילוס והמליץ דימוס"שינוש היו אבות המליצה ביון.

וכן הרומיים משתבחים ביוני"ם הקיסר בציצ"ירון קואינמ"יליאנו ואורט"ינסיו

ואתריים. והנה היונים המליצים הנ"ל היו בתלת בית שני והרומיים קרוב

לק"ך שנה קודם חרבנו. והנך רואה שהמליצה שנראית חדשה ליונים כבר

גודעה למרע"ה ולעם בני ישראל אלף שנים קודם היונים. וקרוב לאלף

ושלש מאות קודם הרומיים בכל כלליה ופרשיה. הלא נראית הווק ותוקף

המליצה בישראל משירת הים ושירת האזינו. משירת דבורה וברק.

משירת דוד ותהלותיו. משירת תוקיהו בחלותו ויחי מחליו. משירת יונה

מסעי הדנה. מצוף דבש אמרי נועם הנביא ישעיהו. וקצת מקומות של

ירמיהו. ורוב תרי עשר. מה מתוק מדבש נחמתם. ומה עז מנערת תוכחתם.

ומה עז מצחות לשונם :

מ אה"כ יברכך האל משמי עלי' כי שמחתני בעוצ' מענותיך ובאמתת ראיותיך;

י אה"ח אם לא הייתי ירא מהאריכות הייתי מוצא ופורש כל כללי המליצה במקרא. אמנם מפיל אני תחנתי למניך שתסתפק באלה יען מהאמור הרין לשאינו אמור :

יא אה"כ אל תשריה עצמך עוד במליצה כי רי והותר מה שהבאת. אמנם הואל ושא הגל ראיותיך על חכמות אחרות :

יב אה"ח הניאוג"ראפיה (ר"ל ציור הארץ) נודעת לאבותינו מימי קדם שהרי בם' במדבר (סי' ל"ד) צייר סרע"ה כל ארץ ישראל בכלל עם תחומיה ונבולותיה לארבע רוחות העולם ועדין לא באו לארץ. וביהושע מתחלת סי' י"ג עד רוב שאר ספרו מצינו ארץ ישראל נחלקת לחלקים ולחלקי חלקים של מדינות כריכים ועיירות וכפרים הרים וגבעות וימים ונהרות ומעינות :

ותהתיה תעמוד חכמת הניאוג"יטריאה (ר"ל מדת הארץ) בהכרח מפני שאם נפל בדרך משל קרקע למשפחת החנוכי למטה ראובן של

ד' מילין מרובע בערבה ונפל חבל למשפחת הפלואי שהיא שוה במספר נוחלין. הר שיש בריבוע ראשו ארבע מילין ג"כ בודאי שחלק פלוא מ"זכה מחלק הנוד מפני שבמשור לא יהי' אלא (ששה) אחד שר ארבע מילין אבל בהר אם יהי' מתם ועולה בכל צדדיו מעט מעט ועל ראשו מישור רבוע של ארבע מילין נמצא שיש לפלוא כל שיפוע ההר לארבע רוחות העולם יותר ממה שראוי לו ונמצא חנוך מפסיד. צריך א"כ שע"י חכמת הניאוג"יטריאה יהיה המישור לעקוב והרכסים לבקעה להשוות החלקים כפי מספר הנוחלי' והנה בין החכמה הזאת לא נכתבה בשולוא"ה על ספר עד שקם אייק"ליריש בימי פל"טון הנ"ל :

עוד צריך שידעו סגולות וחילוקי האדמה כי יש קרקע יפה לחטים. ויש יפה לגפנים. ויש יפה לזתים ומהיכן למדו כל זה והם היו במדבר שמם מ' שנה שכולו חול. אלא ודאי צריך לומר שידעו כל החכמות הללו ואחרות הנמשכות מהן ומה תאמר מהמלאכות אשר רובן יצאו מחלצי הלימודיות. שא עיניך וראה מה שכתוב בספר התורה על בצלאל ואהליאב. ועל בית המקדש של שלמה על תפארת בנינו ועל מדת כליו :

יג אה"כ למה תדבר עוד דבריך אין ראייה מהחכמות הללו לחכמת ישראל. כי מה שכתבו משה ויהושע מן הארץ היה ע"פ ה' וכן על המשכן כתיב בפירוש (שמות כ"ה) וראה ועשה כתבניתם אשר אתה מראה בהר. ועל בנין בית המקדש דוד עצמו אמר (ר"ה א' כ"ח) הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכת התבנית. ואם חילוק א"י וצורת המשכן והמקדש וכליהם היו ע"פ ה' אין לנו לפאר עצמנו במה שאינו שלנו :

יד אה"ח א"כ אין לשבת חכמת שלמה משום שנאי' (מלכים א' ה') וה' נתן חכמה לשלמה וא"ת הכי נמי אשאלך והודיעני למה משבתו הכתוב במעשה שתים נשים זונות. ולמה מפארו (שם ד') ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם וגו' ויחכם מכל אדם. ולמה כתב על מלכת שבא ותרא את חכמת שלמה ולא היי' בה עוד רוח. וכי סלקא דעתך שהדין נותן שגשבת הפולוכופיא שאפשר שכל חכמתם אינה אלא שקר וכזב והבל וריק. ולא נשבת נביאי ומלכי ישראל שהיו למודי ה' :

טז אה"כ בי אדני אל נא תשת עלי חטאת אשר נואלתי ואשר חטאתי :
מז אה"ח וסר עונך וחפאתך תכופר. כי כוונתך לשמים לייחס החכמה והמדע לה' לבדו :

כחדי יוכה רביעי שני לב

יך אה"כ יודת לעומק דעתו. ועתה נא בלשון בקשה אל תבהל ברוחך להביא עוד ראיו' שכל החכמות נכללו בתורה שכיון שכ"ע סודו שהקב"ה נתן תורה לישראל ושהוא ישתבח ויתעלה שמו החכמה עצמה. נמצא שאתה פטריח עצמך ללא צורך כי הכל יורוך יאמרו לך שהרין עמך ובכן טוב להביא ראיות על חכמת הו"ל יען יש מבוין רבריהם ומלעינים עליה' ויהפאו דברים אשר לא כן על קבלתם ועל חכמתם :

יך אה"ח יהי כדברך. גלוי וידוע לכל יודעי דעת ומביני מדע שהחכמות והמלאכות עלו לרום נבהן כדור הזה באיבר"ופה במצות מלכיה ושניה שכל א' וא' מבקש ומשתרל שיהיו במלכותו ובממשלתו חכמים רבים ונכבדים שיחפשו במצופני ובחדרי הטבע ויחפרוהו ממטמוני קרבו לגלות אוצרותיו. ובין המבקשים והמחפשים האלו הגה הנם יודעי מלאכת הניתיה אשר השיגו בה סודות הרבה לא שערום ראשונים והעמידו המלאכה הזאת על תלה בין בנידים. בין בעורקים השוכבים. בין בדופקים. בין במימים. ובין בעצבים. ברוב עיונם ובשקידותם והתמדתם ודקות שכלם. לפי שמגמתם היא הרפואה אינם חורשים וחוקרים אלא מה שצריך לה. וכשרואין חוטין דקין שקורין שעריים (קאפיל"אריש בלע"ו) מפני שדומין לחוט השערה מרוב דקותם. מושכין את ידיהם מהם כי באמת לא יש בהם אלא מורת גדול ועצום בלי שום תועלת למבוקשם. אבל הכמי ישראל ש מגמתם הרהקת האיסור נכנסו יותר ויותר לפני ולפנים בהיכל המלאכה הזאת וגילו לנו חוטים שרש אחריו ויעלנו. (שם מעיף י"ג) חוטין שבעוקץ אסורין והן חמשה. ג' מימין וב' משמאל. הג' מימין כל א' מתפצל לשנים שנים והב' שבשמאל כל א' מהם מתפצל לג' ג'. וראשו האחד מחובר לשדרה וראשי הפיצולין נדבקין תחת החזה בראש הצלעות ואותן ראשי הפיצולין מצויין בחצי הבהמה שלפנים וצריך ליוהר לחטט אחריהן. כל אלו אסורין משום חלב. ואלו אסורין משום דם (שם סי' ס"ה מעיף א') חוטין שביד ושבתך והוט הארוך שאצל החזה מבפנים ושבלהיים התחתון שבצד הלשון מכאן ומכאן ובלשון ובצואר וחוט הלב וחוט העוקץ וחוט הדקין שהם בתוך שומן הדקין כמו בית עכביש מסובכין זה בזה וקרום שעל הסוה שבקרקד וכו' וקרום שעל ביצי זכר לאחר שלשים יום ללידתו. וגיד הנשה שני גידין הן א' פנימי סמוך לעצם וא' חיצון סמוך לבשר ושניהם אסורין בין בידך של ימין בין בשל שמאל ושניהם אסורין וצריך לחטט אתריהן וקנקנות שבשניהם אסורים מדבריהם. הרי שהיו בקיאין בכל חילוקי מלאכת הניתוח בכל עיון ופרטות והיו מכירין בה כל הדקות הצריך בה למגמתם דהיינו הרהקת האיסור :

יך אה"כ יש לי עליך שתי קושיות עצומות. א' דכולה בתרא פחתא פחתית להו דאורייתא ודרבנן. ב' שהמנתחים האחרונים כבר השיגו כל מה שידעו חז"ל בניתוח. ואם כן היכן הוא יתרון חז"ל על המנתחים ; כ אה"ח אין כאן מקום לקושייתך שכל מגמת ראיותי אינן אלא להוכיח שתול' היו בקיאין וזריון במלאכת הניתוח כיון שהיו סנקרין חוטים דקים וזכים האסורים משום חלב ומשום דם ומשום גיד. הלכך פה לי אם אסורין מדאורייתא

מדאורייתא או מדרבנן . ולמה לי לחלק בין הא להא כיון שלא יצא מהחילוק שום תועלת לענינינו . ואף שהייתי מודה שהאחרונים השינו בדורות האלו מה שהשינו חז"ל . הנה יש לחכמינו יתרון קדימת אלף ות"ק שנה בודאי שידעו מה שלא ידעו האחרונים עד עכשיו :

כא אה"כ נצחתי בתירוץ אמנם גם אני לא אחשוך פי ואמרה אידך שהיה לך לייחס איסורם אל קבלת משה מסיני זה יותר משלש אלפים שנה :

כב אה"ח אם הייתי מדבר עם סאמיני הקבלה כמוך הייתי מייחס איסורם אל סיני . אבל אני מדבר עם המכתישים ולכן לא מענתני אלא טענת אלף ות"ק שנה לפי שהוא זמן המשנה בקירוב יען לא יוכלו להכחיש שכל אלו הדינים לא נכתבו במשנה ובתלמוד ;

כג אה"כ באיזה זמן נאסרו קצת דברי' אשר נאמר עליהם ישראל קרושים הם ונהגו בהן איסור :

כד אה"ח אל אלהים ה' הוא יודע . אמנם ישראל לא ידע כי לא נמצא כתוב בספר :

אה"כ ולמה לא העלום בספר הזכרונות :

כה אה"ח ברעה אשר מצא את בני עמנו כששכחו פירוש קצת עיקרי הדינים שכתו ג"כ מי הם החכמים שגזרו זה או זה . אבל בודאי שהדברים עתיקים . ומימן לדבר שהתלמוד מלא על כל גדותיו מתנאים ואמוראים שחולקים אם דבר זה הוא מדאורייתא או מדרבנן כידוע אפילו למתחיל בתלמוד :

כז אה"כ זהו סימן מובהק שצדקת במה שמענת שהדברים משנים קלמוניות :

כח אה"ח במספר איברי האדם יש קצת הפרש בין חז"ל והמתנחים .

וכן במספר העצמו' . אבל אין לחוש להפריש המנין יען איש לרבו פנו בלי שיכחישו זה את זה כאשר יורה בנקלה הבקי בהלכות טומאת מת ובמלאכת הניתוח והיינו לפי שמנסת המתנחים היא לידע איברי האדם לענין רפואה ומגמת חז"ל היא לענין טומאת מת . ולכן גדר האבר לפי עיקריהם הוא כשהוא שלם עם בשר וגידין ועצמות ואו מטמא במגע ובמשא ובאהל כמת שלם . ולכן גזרו אומר (אהלות סוף פ"א) שרמ"ח איברים יש באדם ל' בפיסת הרגל ששה בכל אצבע . ודע שאעפ"י שחז"ל סניין ששה בכל אצבע בין באצבעות הידים בין באצבעות הרגלים . ולכן נמצאו שלשים בפיסת היד ושלושים בפיסת הרגל לפי מנינם כדאייתא שם במשנה . ולפי הרופאים אינם אלא ט"ו באצבעות היד וי"ד באצבעות הרגלים לא פליגי אהרדי . כי מה שראו אלו ראו אלו . אלא שחז"ל מתחילין סניינן מפרק הזרוע . ובכן כלו במנינם כף היד ועצמותיה ומצאו מספר שלשים . אבל הרופאים אינן סניין אלא העצמות שבאצבעות דוקא ועצמות של פיסת היד והרגל סניין אותן לבד . ויהי' כלל גדול זה בדרך שלא תקשה סאלו לאלו . וכל א' על מקומו יבא בשלום :

כט אה"כ בצדק ובמשפט כל בני ישראל מתאבקים בעפר רגלי חז"ל .

ומאמינים שדבריה' דברי אלהים חיים כי לפי מה שהוכחת בניתוח .

אין מי שיוכל לערער על אמתתו :

ל אה"ח במעשה הקרבנות יש להסתכל בחכמתם כי מלבד שינוי רוב העבודות וההקטרו' היה להם לבקר כל בהמה לראות אם היתה ראויה למזבח לפי שיש ע"ג סומין שבא' מהם נפסלת . ויש ביניהם שצריך נגד

ובר נגר להכירם ככתוב (בה איסורי מזבח פ"ב) בהרמב"ם :
לא אה"כ אין ספק שירם בכל החכמות ושעמקו פחשבותיהם בהנה אבר
 קשה לי איך היה להם זמן להיות שלמים בכל החכמות עם חכמת
 התורה כי חיי האדם קצרים ומלאכת עיון כל החכמות מרובה כי רבות הנה :
לב אה"כ אין צריך שיהיו לימודיים . ולא מנתחים . ולא תוכנים . ולא
 רופאים . אלא די שידעו מהחכמות הללו בשלימות כל מה שצריך
 להבנת תורתנו הקדושה . ועוד שבהכמים עצמם היו בעלי חכמות . כי
 הא דאמרו ביומא (פ' הוציאו לו דף מ"ט) על רבי חנינא שבקי ברפואות
 היה . והוא היה אוסר (שם ופ"ק רחולין דף ז') מעולם לא שאלני אדם על
 סכת פרדה לבנה וחיה . ובפ' השוכר את הפועלים (דף פ"ה) אמרו על שמאל
 ירחינאה שהיה רופא והוא שמאל חבירו של רב . ועל שהיה בקי בסוד
 העיבור קרו ליה ירחינאה . ובפ' המקבל שרה מחבירו (דף קי"ג ע"ב) .
 אמר שמאל כל מירי ידענא אסותיהו לבר מהני תלת וכו' . והיה תוכן
 גדול כדמעיד הוא על עצמו בפ' הרואה (דף ג"ח סע"ב) נהירין לי שבילי
 דשמיא כשבילי דנהרדעא שהיה ארץ סגוריו . ובפ"ק דר"ה (דף כ' רע"א)
 אמר שמאל יכילנא לתקוני לכורה גולה . ופירש"י ז"ל בלא ראית עדים
 כי בקי אני במולד הלבנה והילוכה וסדר המזלות . ובכ"ט (דף ק"ז סע"ב)
 פ' המקבל שרה מחבירו א"ל רב יהודה לרב אדא משוחאה לא תולול
 במישחתא . ופיר"שי משוחאה מורד קרקעות בשכר היה לקונים ולמכרים
 ולאחין ולשותפין הבאין לחלוק . הרי שקצת מחכמי ישראל היו חכמים
 בחזוניות והשאר היו יודעין מהן כל הצריך להבנת פירוש התורה :

לג אה"כ רצוני לדעת דרך פרט קצת מסברותיהם בחכמת המבע לראות
 מה בפייה גם הם :

לד אה"כ אתה ידעת אדוני המלך שכל מה שהניע לידני מכתבי חז"ל
 אינם אלא משנה תלמוד ירושלמי ובבלי ספרא ספרי מבילתא וכו' וכולם
 מנסתם להורות לנו תורה שבע"פ ופירושה . ובכן לא נמצא בהם משאר
 החכמות אלא מעט מועד ספור ומפורד או מפני שצריכין להן לפרש קצת
 דינים שאי אפשר להבינם על בורין בלתי הקדמות . כגון בקידוש החדש
 ובתקופות השנה שצריך לידע הקדמות התכונה כדי להבין דברי חז"ל וכן
 בכלאים ומוכה ועירובין צריך ג"כ שהמעין יהי' בקי בקצ' הקדמות למודיות
 ואם לאו לריק יינע ולא יענה בידו מאומה . ולכן כיון שלא נמצא בכתביהם
 אלא ראשי דברים ורוב הפעמים בלי הקדמות אי אפשר לירד לסוף דעתם
 בכל סכל כל ולידע מה היתה סברתם כי לא היתה מנסתם ללמד את עם
 יש-אל לא פילוסופיא לא לימודיות לא תשבורת וכו' אלא פירוש תורת
 ה' תמימה . ואעפ"כ המעט שמצאתי הוא מיטב הסברות הגוברות היום
 בין בעלי חכמות חזוניות :

לה אה"כ אם תעשה לי הדבר הזה בתוך קהל אהלך ;
לו אה"כ איתא בב"מ (הפועלים פ"ו דף פ"ח סע"ב) שמאל ירחינאה אסייה
 דרבי הוה חלש רבי בעיניה א"ל אימלי לך סמא (בתוך העין) א"ל לא
 יכילנא . אשטר לך משטר . (אמשח ע"ג העין) לא יכילנא . הוה מתיב
 ליה בגובתא (קנה הלול) תותי בי סדייה (תחת מראשותיו) ואיתסי .
 (ונרפא . כי כה חוקק המם בוקע והולך דרך עצם גלגלתו ומחו עד עיניו) ;
דע אדני המלך שבכל מורכב נמצא בו שני מיני גופים . המין הא' הוא
 של גופים קטנים כבדים ונחים אשר לא יזווו ממקום לעולם אלא

בכח גדול וביד חזקה. המין השני הוא של גופים קטנים גם כן הנסגרים במורכב קלים נעים ונדים ממקום למקום במורכב עצמו ואם לא היו אסורים בכבלי הגופים הכבדים כל זמן שימצאו פתח פתוח היו יוצאין מביט האסורים והולכין ופורחין באויר ובוה נתפרדה חבילה. אבל לא כל המורכבין שוין כי יש מורכב שרוב תכונתו סבנין הכבד. ויש שרובו סבנין הקל. ויש ששוה בזה ובוה :

עוד צריך לידע שלא כל הכבדים שוין ולא כל הקלים שוין. לפי שימצא בין שני כבדים הא' כבד מחבירו. כגון המים והאויר ששניהם כבדים אבל אין ספק שהאויר אינו כל כך כבד כמים וכן בין הקלים יש גם כן מורכב שהוא קל מחבירו. וכיון שכן נמצא שלא כל הקלים יתנועעו בכחיק שוה כי אין ספק שאם הנוף שהוא קל מאד יגיע עד ריחוק ד' אמות ד"ס חוץ למורכבו שיצא מסנו. הנוף שאינו כל כך קל לא ילך אלא אמה א' או שתים או ג' כפי רוב או מיעוט קלותו. ולפי זה נוכל לומר שיש מורכב עכשו מניע עד אמה א'. ויש עד שתים ויש עד שלש ויש עד ארבע ; לך אה"כ עד עכשיו חדרתה חידה ועתה משול משל :

לח אה"כ צייר בדרעתך האה לפניך מבועת בתוך חדר גדול של פאה אמה מרובעות. ועשרים אנשים. קצתן אצל האש וקצתן רחוקים מסנו ו' אמות וקצתן עשרים וכו' וקצתן פ' וקצתן ק'. הנה הסמוכים לאש יגיע להם חום גדול. והרחוקים עשר אמות יגיע חום להם אבל לא כל כך גדול כל עוד שמתרחקין יתמעט החום באופן שכשיגיעו לשמונים אמה לא יגיע להם שום חום כאילו לא היה אש בחדר. צייר עכשיו שיש שם עגולה ומרכזה הוא האש והעיגול רחוק מסנו לכל צד פ' אמה. ונמצא שהיושבים משמונים אמה ולפנים כלפי האה יגיע להם חום גדול או קטן כפי ריחוקם או קרבתם. אבל ליושבים חוץ משמונים אמה אפי' כמלא נימא לא יגיע להם שום חום וכ"ש ליושבים בתשעין וכ"ש במאה. זה העיגול אשר עדיו יגיע כח או מעשה האש ולא יעבור. קראו הפילוסופים גלגל היכולת. או גלגל הכת. או גלגל המעשה. והיינו הך. ועתה המשל שהצעתי באש תיחם אותו לאיזה גוף שיהיה. כשם שהאש ספור כחו בשמונים אמה ולא יותר. כך כל גוף ונוף יש לו גלגל יכולתו כפי חלק היכולת שיש בגופו. ולכן תראה שהישן תחת צל קצת אילנות ימות מפני שארם האילן מתפשט עד הארץ שתחתיו אעפ"י שרתוקה מסנו במה וכמה. וזה ג"כ נקרא גלגל היכולת של אותו אילן וכן הארץ עצמה יש לה גלגל היכולת אשר עדיו כניעי' האדים והקישורים העולים ממנה ומהם מתהו' הענני' הברקים הרעמי' והרוחות והמטר והקשת והשלג והאש הפורח באויר בימי הקיץ שפעמים נרא' כמין קורה. או כמין גדי דולג. או ככוכב רץ והולך. ונוכה גלגל הזה המפעיש לא יחסיר משלש פרסאות. והמרכה לא יעדיף מחמשים מילין :

לח אה"כ אני רואה שהפילוסופי' האחרונים יש להם סברות טובות מהדאשונים. ולכן ערב בפי דבורך זה כדבש לסתוק. אבל עדין לא ידעתי מה לכל מה שאמרת עם רפואת שמואל לרבינו הקדוש ;

כ אה"כ הא בהא תליא. כי הנה כיון שראה שמואל שרבי לא היה יכול לסבול התרופי' לא בתוך העין ולא על נבי העין. שם אותה תרת מראשותיו לפי שידע שעל ידי חום גוף רבי יתחמם הסם שתחת ראשו. והגופים הקלים יחידו עצמם ממאסר דכבדים ויצאו דרך הנקבים הדקים שבהם שקרין פור'ום. ויכנסו בנקבי עור הראש ועצם הנוגטלת ומשם למצח

למוח (כפירש טרנא ורבנא מאור עינינו ועמרת ראשנו רש"י ז"ל. אשר כל ראתה עין חכמתו) ומשם ע"י גידי העין לעינים. הרי ששמואל ידע שנגלל היכולת של הכס היה יכול לעבור עובי הכר והכמת ועורות הראש ועצם הגולגולת והמוח עד הגיעו לעינים א"כ היה פילוסוף גדול ומאז היה יודע הפילוסוף החדשה. אשר מתפארים בה האחרונים :

מא אה"כ באמת הורית חכמת שמואל במבע וברפואה :

מב אה"כ עוד יש אצלי ראייה אחרת גדולה וטובה מסנה :

מג אה"כ חושה ודבר ותהי אזני קשבת אל אמריך כי נעמו :

מד אה"כ גרסינן (דף ק"ז רע"ב) בב"מ אמר רב צ"ט בעין רעה וא'

בדרך ארץ. ושמואל אמר הכל ברוח. ופירש"י ז"ל (הכל ברוח כל

החלאים ותוצאות מיתה על נשיבת הרוח באין הכל לפי השעה והאדם.

יש לך אדם שרוח פלוני קשה לו ובשעה פלונית). וצריך לידע שהאוויר

שלנו מלא אדים וקישורים העולים מן הארץ בלי הפסק. וכשם שחמים

כדי שיהיו טובים צריך שיהיו נגרים ומתנועעים. ואם לאו המים רעים

זהארץ משכלת לפי שעל ידי חוסר התנועה מתעפשים ונפסדים והשותה

בהם נולדים בו חלאים רעים ורבים מינים סמינים שונים. כן האוויר כשהיה

נח ולא יזוז מסקומו מתעפש ונפסד והורג נפשות הרבה יותר מן המים

ובזמן קצר מהם לפי שאין אדם שותה מים תמיד כל היום וכל הלילה.

אבל האוויר אדם שואב אותו תמיד בין ביום בין בלילה בין ער בין ישן.

וכן אם הוא טוב ודך מוקק הדם מחלאתו ומוליד רוחות הרבה ואם בהפך

האוויר מלא מותרות ועיפוש מפני שאינו מתנועע מסקומו ומוליד כמה מיני

חלאים כירוע לרופאים. צריך א"כ שרוח יעבור בו ויטהרנו כדי שיתנועע

מסקומו למקום אבל לא כל מיני רוחות שוין לטובה או לרעה. כי אם הרוח

עובר על ארץ אשר בה מיני מחצבים טובים או רעים או מים מעופשים

הוא מכיבא עמו מאלו האדים או גופים רעים או טובים כפי מצב הארץ

אשר הוא עובר עליה. וזה הרוח אעפ"י שהוא טוב לא יהי' שוה לכל

אדם כי יש איש אשר יועיל לו ויש אשר יזיקנו לפי מזגו ותכונתו. וכזה

ראיתי בעיר הסהוללה ליו"רני אשר בשנת תס"ד בימי העומר רעשה הארץ

ג' פעמים ובראשית חדש אב נראה השמש כמה ימים כאילו היה לוקה

זמיד אתר התענית התחילו להתגלות בעיר חלאים רעים ויהרג ויעצמו

מיד יום ביומו עד אשר רב הפגר בכל מקום ואין בית אשר אין שם סת

ויש בית אשר לא נשאר שם משתן בקור. וביום ראשון של ר"ה תס"ה

נראו כל הדגים אשר ביאורים הסובבים בעיר מתים ויודע נאמנ' כי כל

הרע הזה נולד מהרעש הקודם שעל ידו נפתחו נקבי הארץ. ויצלו אידים

וקישורים ממעיה ויושבים העיר היו שואבין האוויר שהוא הארסי כפיהם

ובנחיריה' בפת בגם ובין משתיהם על כן באה אליהם הצרה הזאת

ומהרשעים הגיעו מספר המתים ביום א' לע"ג. וממנו וכורזי שהגיעו לי"א

ע"כ קראתי שם השנה שהוא תי"ו של ד"ם ובימ' ההם גם אני נהייתי

ונחלתי ימים ברוך הגומל לחייבים טובות לא בצדקתי וביזר לבבי אלא

מפני שרחמיו על כל מעשיו. א"כ יפה אמר שמואל הכל ברוח. ונפקא

מניה שסלבד שתורת אלהי בקרבו לפי שהי' כמעט תנא. גם כן היה פילוסוף

ורופא גדול :

מה אה"כ בידאי שמי שבקי בחכמות יודה בחכמת שמואל ואתלי יכונן

לפניך שתביא עוד ראייה אחרת מזה הסין :

מן אה"ח נחלקו רב ולוי (כיצד צולין דע"ו רע"ב) אי ריחא מילתא היא או לא :

מן אה"כ אם אמת שכל המורכבים מתהוים מנופים מתנועעים אין ספק שריחא מילתא היא לפי שהוא קיבוץ גופים הקלים היוצאים מכבלי אויביהם הכבדים :

מן אה"ח עליך אדוני המלך נאמר ישמע חכם ויוסף לקח. כי הנה לא שמעת אלא סמני היום חכמת הטבע של האחרונים. ולא אמרתי לך סמנה אלא כמפה מן הים והי' די והותר לך כדי להקשות כאילו נולדת ונדלת ונושנת בה. ועתה הסכת ושמע אדוני. הנה אריס"מו הורה שתום האש אינו עצם ממש אלא מקרה היוצא ממנו לפי שהוא אינו עצם אלא מקרה החונה בעצם. אבל האחרונים הורו שהוא עצם וגוף אלא שאינו נראה לעינים :

מן אה"כ אין דעתי נוטה לדעתם כי מאן מוכח שהחום עצם וגוף כיון שאינו נראה :

נ אה"ח לאט לי אדוני המלך. אמור נא לי הראית מיסך ביום הקיץ הנורא כחום היום להבת אש או נחלת אש באויר :

נא אה"כ מימי לא ראיתי ולא שמעתי כזה :

נב אה"ח הראית מיסך אדם מדליק ע"י זכוכית נבנוני קשות בן או פטלית או עץ או כל דבר הראוי לישרף ואפי' בימי החורף :

נג אה"כ כזה ראיתי ועשיתי כמה פעמים :

נד אה"ח מבטן מי יצא אורו והאש ומי ילדו :

נה אה"כ מודה אני שהדין עמך כי כבר ידעתי היכן נוטה סגמת קושיהך. ואעפ"כ דבר עוד דבריך ואל תדום.

נו אה"ח שתי פעולות יש באש. האחת היא האור הב' החמימות. הגע עצמך שלחמימות צריך דרך משל עשרה ניצוצות של אש. ולאור

עשרים. ניצוצי השמש בקיץ הם כפוזורים ומפורדים בכל האויר באופן שמולידין פעולת החימום אבל לא פעולת האור מפני שלא נאספו יחד כל

שעור הניצוצות הצריך להוליד אש. אבל הזכוכית נבנוני, סקבץ ומאסף כל השיעור הצריך להדליק ולהראות האש התוצה. (כאשר תראה בארוכה

בסי' קפ"ח) נמצא שכשם שאין אור בלא אש. כך אינו חום בלא אש. אלא שאש האור נראה לעין. ואש החום בלתי נראה. עוד יש לדעת שכל מה

שאמרתי באש יתייחס נ"כ לריח לפי שריח הצלי דרך משל הן גופים קטנים היוצאים מהבשר ע"י האש ומתפשטים במקום מונבל ולא יראו

התוצה. וזה לא נעלם מרב ולוי בעלי המחלוקת אלא שלמ"ד ריחא מילתא היא אם הריח יצא מדבר איסור כגון נבלה וכיוצא אסור לאכול המאכל שבלע

מאותו הריח לפי שאין ריח בלי גוף וממטות. והוה ליה כאילו אוכל ממשו של איסור אף שאין בו מלקות לפי שאין בו שיעור. ולמ"ד ריחא לאו מילת'

היא יורה שאין ריח בלי גוף אלא כיון שהגוף הוא בלתי נראה הוה ליה כאילו לא היה ולפיכך אין כאן צד איסור בדיעבד (יד"סי' ק"ח

מע"ף א')

נז אה"כ הניחא למ"ד ריחא לאו מלתא היא משום שאעפ"י שהריח היא ממשו של איסור כיון שאינו בעין ה"ל כאילו אינו. אלא למ"ד ריחא

מילתא היא ולפי פירושה היינו ממשו של איסור. למה אינו לוקה האוכל מאכל שיש בו ריח נבלה :

גה אה"ח מפני שאי אפשר שברית יהי בו שיעור כדי ללקות שהרי אמרו הפילוסופים ששיעור בשר כנגדיר חרדל יוציא עשן מסנו כמה וכמה אלפים פעמים כשיעור הנגדיר. ושיעור נבלה להתחייב מלקות הוא כזית : **גמ** אה"כ אני רואה לפי דבריך שהיו בקיאים בתכמת הטבע. ועתה הודיעני עד היכן ידם תקיפה בלימודיות :

ס אה"ח כל מה שצריך להבנת קצת הלכות קדוש החדש וכלאים ועירובין וטובה שא"א להבינה בהחלט בלתי כללי זאת החכמה אשר ביתה נכון עליהם :

סא אה"כ אם היו יודעין הכללים בלי מופת אין טשם ראה להכמת' לפי שכן יודעין הבנאים והנגרים ומודרי האדמה :

סב אה"ח חס ושלום התחשוב שאנשים אשר רוח בהם ירוו צמאת שכלם בכללי' בלי מופת כדרך מפשים ובעלי מלאכה :

סג אה"כ כבר אמרתי לך פעמים רבות שאני מקשה מה שיוכלו להקשות המכחישים כדי שתצטרף ותתלבן אמתת חז"ל. ועוד אני שואל ממך שתוכיח הכללי' במופתי חכמת ההנדסה. לפי שדעתי להעלות' על ספר' לתועלת התלמידים :

סד אה"ח הנני לעשות ככל אשר צויתני. כי כן עלה במחשבתי לפרש כללי ההנדסה של פ"ק סוכה (דף י"ח ע"ב) שנמצאו בנס' וברשי' ובתוספות בדרך קצרה וקלה אפי' למי שלא נכנס בחדרי החכמה המפוארה הזאת

כללי ההנדסה שהביאו התוספות ז"ל בפ"ק דסוכה דף ח' רע"ו :

כמה מרובע יתר על העיגול רביעי. אין להוכיח

דבר זה סהא דטבלא מרובעת של ג' על ג'

חוט של י"ב יסוב אותה. ופבלה עגולה של ג'

חוט של תשע אמות יסוב אותה דכל שיש בהיקפו

ג' טפחים יש בו רוחב טפח כדאמרן בשמעתין.

דאין סביאין ראייה מחוט ההיקף הגדול רביעי אצל

רחיב המקום. דאמו טבלא עגולה של ד' על ד'

אמות ס"ד שאינה מחוקת אלא כמבלא של ג' על ג'

מרובעים לפי שהחוט המקיפו מרתו שיה. והלא

כשתחלק טבלא של ג' על ג' מרובע על ג' רצועות לאורך ונ'

רצועות לרוחב לא תמצא בה כי אם ט' אמה על אמה. וטבלא

ועגולה של ד' על ד' על כרחך יש בה י"ב רצועות של אמה על

אמה. שהרי אם ריבוע של ד' על ד' כשנחלק לד' רצועות של

רוחב אמה לארכו וכן לרחבו תמצא בו ט"ז רצועות של אמה

על אמה ומרובע אין יתר על העיגול אלא רביעי. נמצאת אהוז

אומר שהעגולה היא י"ב אמה על אמה. אלא ודאי אין ראייה

מחוט של היקף כלל. ועוד הדע דרצועות של ה' אמות אורך

על רוחב אמה חוט של י"ב אמות סקיפה וכשתבוא לחלקת

לרצועה של אמה על אמה אין בה אלא ה' אמות. והיינו

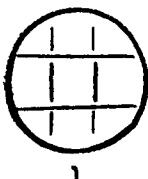
טעמא לפי שכשאתה מניח חוט בריבוע הולך ומיצר לחזיות.

וכשאתה מניחו בעיגול מרחיב והולך. ואם באנו לכיין החשבון

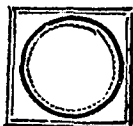
דמרובע יתר על העיגול נוכל להוכיח בענין זה. שתעשת

נקודה של משהו ותקיפנה בחוטין הרבה סביבה סיבוב אחד

סיבוב

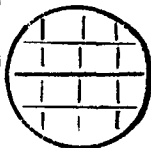
1

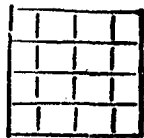
3

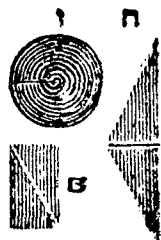

4

5

סיבוב עד שירחיבו ויגדל הרוחב בעיגול טפח על טפח ואחר כך תחתוך החוטין מן הנקודה ולמטה דהיינו כחצי רוחב העיגול ולמטה ואחר שיחתכו יתפשמו כל החוטין מימין וכשמאל ונמצא כל חוט הולך ומאריך מחבירו משהו מכאן ומשהו מכאן עד שאתה מגיע לחוט העליון שארכו ג' טפחים שהוא חוט החיצון שהוא מסבב על טפח. דכל שיש ברחבו טפח יש בהקפו ג' טפחים. נמצאו החוטין הללו סדורין בענין זה כמין רצועה רחבה באמצע חצי טפח דהיינו כנגד הנקודה ומכאן ומכאן כלה והולכת וצרה עד משהו. ואם באת לחזור ולחלוק אותה באמצע דהיינו כנגד הנקודה. תמצא ב' רצועות שכל א' ארכה טפח ומחצה ומצד א' רחבה חצי טפח ומצד א' כלה עד משהו. ואתה צרף אלו שתי רצועות ושים האריך כנגד הקצר תמצא רצועה ארכה טפח ומחצה על רוחב חצי טפח. תחלוק אותה לג' רצועות תמצא בה ג' רצועות מחצי טפח על חצי טפח. ואילו רצועה מרובעת של טפח כשתחלקנה שתי וערב תמצא בה ד' רצועות של חצי טפח על חצי טפח. הרי לך טרובע יתר על העיגול רביעי :

דיבור שני דף ח' סע"א

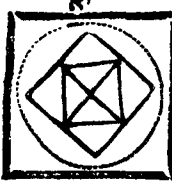
כך אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא. אין החשבון מכוון ולא דק דאיכא טפי פורתא. שאם תעש' ריבוע של עשר על עשר ותחלוק

אותו שתי וערב נמצא בחוכר' ריבועים של ה' על ה' חוזר ותחלוק אותן ריבועים לאלכסונים ההולכים לצד אמצע של ריבוע גדול תמצא בריבוע הפנימי ג' אמה שהרי הוא חציו של היצון שהרי חלקת הריבועים של ה' על ה' כל אחד לאלכסונו ואם לא היה אלא לפי חשבון אמתא ותרי חומשי דהיינו ז' על ז' נמצא דאין בו חציו של היצון. דריבוע של ז' על ז' אין בו אלא ס"ח רצועות של אמה על אמה וראוי להיות חמשים דהא היא חציו של עשר על עשר דעולה לק' רצועות של אמה על אמה :

דיבור ג' דף ח' רע"ב

ריבועא דנפיק מנו עיגולא פלגא. פי' בקונטרס כשאתה מרבע בתוך העיגול נוטל אתה פלגו חצי השיעור הנשאר בו דהיינו תלתא דכולה. הילכך לט"ו ריבוע צריך העיגול המקיפו סביב להיות כ"ד ודבר תיסא הוא זה מה ענין זה אצל זה. אלא יש לפרש ריבועא דנפיק מנו עיגולא פלגא מרחבו של עיגול מחויק רוחב הריבוע נמצאו וזוהי של ריבוע המניעים עד העגול כפליים על רוחב הריבוע דקא סבר כל אמתא בריבועא תרי אמות באלכסונה. ותיסא האריך טע' במדה ר' יוחנן ודייני דקיסרי סאתר שלא סדרו הדבר היאך עשו כלל על דבר שאינו. ויש לומר דקבלת בידם לשון זה של ריבועא מינו עיגולא פלגא הוא אמת לענין המקום הלא לענין אורך הרוחב המקיף והרוחב דמקום הריבוע שבתוך העיגול סתמעט חצו של ריבוע דהוא תלתא דכוליה עיגול תדע שאם תעשה ריבוע של עשר על עשר ותחלקנו שתי וערב ותחזור ותעשה ריבוע בפנים לאלכסונם של רבועים קטנים כענין שפירשת לי לעיל נמצא ריבוע פנימי חציו של היצון ואם תעשה עיגול של עשר על עשר בתוך ריבוע היצון יהא העיגול בין שני הריבועים

הריבועי' וזה הוכחנו שמרובע יתר על העיגול רביעי. א"כ העיגול יתר על הרביעי הפנימי חציו של פנימי דהיינו תלתא דעיגולא ורביעי של ריבוע החיצון. וקצת תיבא דלא נקט ריבועא דנפיק מנו עיגולא דהיינו תלתא מכל העיגול כי היכי דנקט עיגולא דנפיק מנו ריבועא ריבועא דהיינו ריבועא מכל הריבוע לכך יש לפרש דהנך תרי מילוקיימי דאירי כעין שפרשתי שעוש' עיגול

בתוך אותה ריבוע ואתא למיטר שנתמעט העיגול רבוע של ריבוע החיצון . וריבוע פנימי נתמעט מריבוע חיצון פלגא ורביעי ופלגא קיימי אריבוע חיצון . וא"ת והלא ריבוע של ז' על ז' אם תעשה בו עיגול של ז' על ז' אמות . ותחזור ותעשה בתוך העיגול ריבוע שאלכסונו ז' כמדת העיגול הוה לוח ריבוע פנימי ה' על ה' לפי חשבון של אמתא ותרי חומשי באלכסונו . ומשכחת לה בריבוע פנימי יתר מחציו של חיצון דיש בפנימי כ"ה רצועות של אמה . ובחיצון לא משכחת אלא מ"ט . וי"ל שזה תלוי במה שהוכחנו דחשבון של אמתא ותרי חומשי איננו מכון דאיכא מפי וא"כ אין בריבוע הפנימי ה' על ה' שאם היה בו ה' על ה' היה אלכסונו עולה מפי משבעה : (כלל ב) כל שיש בהקפו ג' טפחים יש בו רוחב טפח .

זה למדו מים שכל שלמה דכתוב ביה (מלכים א' ז) עשר באמה משפתו אל שפתו עגול סביב וקו שלשים באמה יסוב אותו סביב : הלימודים כתבו שיש מעט יותר באלכסון העיגול משליש העיגול אבל חז"ל לא חששו לו מפני מיעוט שיעור משום דלחומרא לא דקו

כדאמרינן בגמרא :

- (כלל ג) . צורה א' המרובע יתר על העיגול רביעי :
- (כלל ג) . צורה יב כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונו :
- (כלל ד) . צורה יא עיגולא דנפיק מנו ריבוע ריבועא :
- (כלל ה) . צורה יא אם תצייר מרובע בתוך עיגול ותצייר מרובע סביב לעיגול . שטחו של מרובע הפנימי יהיה חציו של שטח מריבוע חיצון :

סח אה"כ צריך שתפרש כל העיקרים האלו ואם לאו יהיו כדברי הספר החתום :

סח אה"ח כן אעשה כאשר דברת :

סז אה"כ הרחב פיך בפירוש עיקרי' האלו ויערב שיח שפתותיך לפני כי בקי אני בחכמה המפוארה הזאת כל מה שצריך לאיש מלחמה ול'שר צבא בגדוד :

סח אה"ח בכלל הב' הורונו חז"ל צורה א' (המרובע יתר על העיגול רביעי) היינו בהקפ ובשטח . וזה ברור מדברי רש"י ז"ל ואוכיח כך :

אלכסון העיגול שוה לצלעות המרובע . העיגול מחויק אלכסונו ג' פעמים . במרובע יש ד' צלעות ששוים לד' אלכסונו העיגול . א"כ המרובע יתר על העיגול (שבתוכו) (בין בהקפ בין בשטח) :

תכסי התוספות ז"ל הזהירונו שלא ללמוד מהעיקר לעלמא לומר ד"ם צורו פלונית היא גדולה או קטנה מפלונית בהקפ א"כ היא גדולה או קטנה ממנה בשטח ג"כ . שזה הכלל הוא דוקא בעיגול שבתוך המרובע אבל לא בעיגול ומרובע דעלמא נפרדים זה מזה . ומוכיחין זה בג' ראיות .

ראיה א' לפי שמרובע שצלעו ג' (ורתות ד"ם) יש לו י"ב של הקפ ואעפ"כ אינו מחויק בשטחו אלא מ' . עיגול שאלכסונו ג' הקפו מ' ושטחו מ'

במרובע שהקפו י"ב . א"כ אין ללמוד מן ההקפ לשטח ולא איפכא :

ראיה

ראיה כי עוד תשוב הראה שמרובע שצלעו ג' לא יחזיק אלא מ' של שטח אעפ"י שהקפו י"ב ועיגול שאלכסונו ד' יש בו י"ב של שטח וי"ב של הקף (צורה ב'. ג' ד') נמצא שאעפ"י ששוין בהקפן אינה שווה בשטחן. א"כ אין ראיה מהקף לשטח :

ועוד (צורה ו) דרצועה של חמש אמות אורך על רוחב אמה יש לה י"ב של הקף ושטחה אינו אלא חמש. משום שהעיגול יש לו ריוח גדול מהמרובע והרצוע לפי שאינו הולך ומיצר לזוויות כהם :

(מוסף 6) התום ז"ל הוכיחו שאין ראיה מההקף לשטח ולא משטח להקף . לא ממרובע לעיגול ולא מעיגול למרובע שהן מין בשאינו מינו . ואני מוסיף על דבריהם ז"ל דאפי' מין במינו אין למדין :

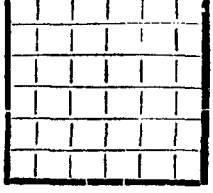
כלל מהצורות שד קוים ישרים השוות בהקפן אותן שצלעותיהן וזוויותיהן שוים (דהיינו שרחבן כארכן) שטחן גדול מאותן ששוות בזוויות בלבד . (דהיינו שארכן גדול מרחבן) :

מ אה"כ אני מבין העיקר הזה לפי שאני בקי בחכמה הזאת כמו שאמרת לי . אבל דע שלא יובנו דבריך ממי שאינו בקי אם לא תפרש אותם : **ע** אה"ח דע שכל צורה מרובעת דהיינו שרחבה כארכה או שתתקרב יותר לצורה מרובעת בצורתה . שטחה גדול מצורה שארכה יותר מרחבה אעפ"י שהקפן שווה :

ר אה"ח ג ציור מרובע שהקפו כ"ד ושטחו ל"ו וציור רבוע יב (היינו שארכו יתר על רחבו) שהקפו ג"כ כ"ד

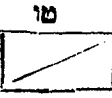
כמרובע. תמצא שאינו מחזיק בשטחו אלא כ"ו וכדי שהרצוע יחזיק ל"ו כמרובע צריך שיהיה ארכו שתיים עשרה ורחבו שלש וקו שלשים. הרי לך שאין ראיה מההקף לשטח אפי' מין במינו : **ע** אה"כ הו"א ובאר הכלל השלישי ; **ע** אה"ח היינו (כל אמתא ברבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונו). ר"ל שאם תצייר מרובע דרך משל שצלעו עשר . יהיה באלכסונו ארבע עשרה :

ע אה"כ וזכרנו שיש לימודים גדולים בכלל הזה : **ע** אה"ח מן העיקר הזה אנו למדין לידע שיעור אלכסון המרובע ולא זו בלבד אלא גם אלכסון הרביעי . ועוד לידע האלכסון ע"י הצלעות והצלעות ע"י האלכסון :

לידע צלעות המרובע ע"י ידיעת אלכסונו : **מ** (מש"ל) יש לך מרובע שאלכסונו י"ד וזרות . לידע שיעור צלעו . הרבה הי"ד וזרות לחמשה שהן חמשות ויהיו שבעים . חלק השבעים לשבעה ותמצא שישנו בעי עשרה פעמים . ובכן תאמר שמרובע שאלכסונו י"ד . צלעו הוא עשרה :

לידע האלכסון ע"י צלע המרובע תוסיף לכל זרת וזרת של הצלע ב' חמישיות ותחבר הכל יחד ותמצא ג"כ שבעים חמשות שהן י"ד וזרות והיינו אורך אלכסון מרובע שצלעו עשרה :

לידע האלכסון של הריבוע ע"י צלעיו : **מ** (מש"ל א') ריבוע שארכו עשרה ורחבו ה' אם תרצה לידע שיעור אלכסונו תרבה ארכו בארכו . ותאמר עשר פעמים עשר הן סאה . אה"כ תרבה רחבו ברחבו ותאמר ה' פעמים ה' :

ה' הן כ"ה. חבר אלו הכ"ה עם הק' והרי לך קכ"ה. בקש שורש המרובע של קכ"ה ותמצא שהוא י"א. וזהו אורך אלכסון של הריבוע. (ויש דרך נ"כ ללמוד באלכסון הריבוע לצלעיו) ואעפ"י שנשארו קצת שיעורים קטנים הנם במלין במיעוטן וקטנותן. מזה העיקר עצמו יצא מה שהורנו חז"ל כל אמתא בריבועא וכו' :

משל ב' מרובע שכל א' מצלעותיו עשר כמה יהיה אלכסונו. תרבה ארכו בארכו ותמצא מאה ותרבה רחבו ברחבו שהן ק' ג"כ והרי לך מאתים. קח שורש מרובע שלהם שהוא י"ד והוא אורך אלכסונו של מרובע של עשר על עשר ואעפ"י ש"ד הן שורש מרובע של קצ"ו ולא של מאתים אין אנו חוששין לד' העודפים :

(מוסף ג) מהו שרש מרובע ומספר מרובע .

שרש מרובע הוא מספר הנולד מריבוי שני מספרים שוים בשיעור ובמין . כגון ה' וחמישה אם יתרבו זה בזה יולידו כ"ה . זה המספר כ"ה נקרא מספר רבוע והחמשה שורש מרובע . וכן אם תרבה עשר בעשר שיוולידו ק' . העשרה הם שרש מרובע והק' הוא המספר המרובע :

(מוסף ג) כדי לידע שטח המרובע תרבה צלעו בצלעו והמספר הנולד היינו שטחו :

משל ג' המרובע שכל אחד מצלעיו הוא עשר תרבה צלעו בצלעו ותאמר עשר פעמים עשר הרי ק' . יק' הן שטח המרובע :

כדי לידע שטח הריבוע דרך משל שארכו עשר ורחבו חמש תרבה ארכו ברחבו ותאמר ה' פעמים עשר הרי חמשים דהיינו שטחו של ריבוע :

עת אה"כ נראה לי שעדין יש לך להרחיב ביאור בכלל השלישי הזה : **עו** אה"ח כתבו התוספות שמה שאמרו חז"ל כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונו לאו דוקא :

עז אה"כ עדיין צריכין אנו למדעי :

עח אה"ח כבר סבואר ועומד כמה שאמרתי בסי' ע"ד בסיף דבור המתחיל ריבוע שארכו י' וכו' וכן במשל שתחתיו שאין אנו חוששין לד' העודפים בקכ"ה של ריבוע . (צורה י"ד ט"ו) ובמאתים של מרובע דשתוכרא לא דק :

עט אה"כ עליך להביא ראיה שהריבוע הפנימי הוא חציו של היצון (צורה י"י) :

פ אה"ח זהו נקל להוכיח שהרי נחלק המרובע החיצון לד' מרובעים קטנים . ואה"כ נחלק כל מרובע ומרובע קמן לשני משולשים שכל א' מהם חציו של מרובע קמן נמצא שארבעה משולשים של מרובע הפנימי שוים בשטחן לארבעה משולשין החיצונים . א"כ מרובע הפנימי הוא חציו של מרובע החיצון בשטח :

פא אה"כ לאפוקי מאי קאמרת מלת בשטח :

פב אה"ח לאפוקי הקף דלא . משום שהקיפו של פנימי מחזק רוב הקף מרובע החיצון שהרי הקף החיצון הוא מ' והפנימי הוא כ"ח כאשר אוכיח בע"ה בסי' צ' :

פג אה"כ כל זה ספורש באר היטב . ועתה הואל ותרש הכלל הריבועי :

פד אה"ח הכלל הד' (עינולא מנו ריבועא ריבועא) . היינו הכלל הב' צורה א' המרובע יתר על העינול רביע וכבר נתבאר בסי' ס"ח :

פה אה"כ פרש לנו העיקר החמישי :

פן אה"ח ריבועא דנפיק סגו עיגולא (יש בו) פלגא של שטח של מרובע החיצון המקיף את העיגול . פירוש צייר מרובע של עשר על עשר . ובתוך המרובע עיגול . ובתוך העיגול מרובע יהיה המרובע הפנימי חציו של החיצון בשטח , ושטחו של עיגול יהיה עורף על המרובע הפנימי חציו של פנימי דהיינו שלישו של עיגול שהוא רביע של מרובע החיצון :

פן אה"כ עד עכשיו חדתה חידה ועתה הואל ומשול משל :

פה אה"ח אני אפרש באופן שאפילו נער קטן יבין . הנה הצעתי שהמרובע החיצון הוא עשר על עשר . א"כ שטחו הוא ק' ככו שהוכחתי (סי' ע"ד מוסף ג') העיגול שבתוכו שטחו ע"ה . המרובע הפנימי שבתוך העיגול שטחו חמשים כאשר הוכחתי (בסי' פ') והרי לך פתרון החידה שהרי כיון שהפנימי שטחו חמשים והעיגול שטחו ע"ה נמצא שהעיגול יש לו כ"ה יותר ממרובע הפנימי דהוה ליה שלישי העיגול של פנימי שהוא רביע מרובע החיצון ששטחו מאה :

פמ אה"כ עדיין יש לך להוכיח שני דברים . חדא שהעיגול מחזיק ע"ה . ב' הערך שיש בהקף בין מרובע למרובע ובין שניהם לעיגול :

צ (מוסף ג) אה"ח כבר הוריתך את הדרך הישרה לידע שטח המרובע שרחבו כארכו והריבוע שארכו יתר על רחבו [סי' ע"ד מוסף ג] ועתה הנני הולך להודיעך שטח העיגול . אמנם קודם זה צריך לראות הערך שיש בהקף צורת י"א בין המרובעים ובין שניהם לעיגול ואומר שהמרובע החיצון הקפו ס' מפני שהוא י' על י' . הפנימי הקפו כ"ח ז' לכל צלע מפני שצלעותיו הם אלכסוני' מרובעים של ה' על ה' כמ"ש (סי' פ') עתה אבוא אל העיגול אשר הקפו ל' :

אלכסון העיגול שזה לצלע המרובע החיצון אשר כפי מה שהצעתי מחזיק עשר זרתות . העיגול מחזיק האלכסון של עצמו שלש פעמים . א"כ הקף העיגול שבין שני המרובעים הוא שלשים זרתות :

צא אה"כ זהו רצוה שאין להרדד עליה . ועתה עליך המלאכה לנמור ולהורות ששטח העיגול הוא ע"ה כמו שאמרת :

צב אה"ח קח חצי אלכסונו של העיגול שהוא חמש . ותרבה אותו בחצי הקפו שהוא ט"ו . ויעלו לע"ה שהם שטח העיגול :

צג אה"כ צריך שתחזיק דבריוך במופת הנדסי :

צד אה"ח חצי אלכסון העיגול הוא חמש וחצי הקף העיגול הוא חמש וחצי . חבר אותו עם חצי האלכסון וחצי בהקף הנשארים . והנה לך ריבוע שלם . ותוציא כאשר הראית (סי' ע"ד מוסף ג') ותמצא שהוא ע"ה :

צה אה"כ כל מה שפירשת עד הנה בגמרא ברש"י ובתוס' הם כללי ההנרסה ישרים ואמתיים ונראה מהם שהיו בקיאים בה כל הצריך להבנת תורתנו הקדושה ככו שאמרת בתחלה :

צו אה"ח מה שהבאתי אינו אלא אחת סני אלק משה שהי' לי להביא בדיני כלאים ועירובין וסודות בית המקדש . אלא שאיני מלקט אלא שנים שלשה נרגים בראש אמיר להורות למכחישים רוב בקיאותם וידיעתם צחכמה הזאת . אשר תורת משה היא פאר ונור התכמות האנושיות מפני שהיא מיוסרת על אדני הנסיון ולא על תהשערה או מברא בלבד . והנה עד שמה לא הודעתני מה שהיו בקיאים בה אלא במה שצריך להבנת התורה

חתורה אבל עכשו אביא ג"כ כללים שהיו יודעים ממנה לאהבת וחשק הידיעה :

איתא בירושלמי מסכתא סיטה (א"ה הלכה ה') שהמלכות שם מס כבד על ריש גלותא דהיינו שיתן לו חדר מרובע של מ' על מ' אמה מלא חטים. וא"ל רב הונא ש'בקש מהמלך שיתן החטים בב' פעמי' חדר של כ' על כ' בכל פעם ובכך ירויח החצי. והטעם הוא שאם תעשה מרובע של מ' על מ' יחזיק ר"מ אלף ות"ר כורים של חטים. קח קו של כ' ועשה ממנו מרובע תמצא שאינו מחזיק אלא רבוע של מרובע הגדול וכשתעשה אחר כמותו לא יחזיקו בין שניהם אלא תציו של מרובע הגדול דהיינו ת"ת כורים מפני שהמרובע הגדול ארכו מ' ורחבו מ' וכשתחבר שני מרובעים הקטנים יחד יולידו ריבוע שארכו מ' ורחבו כ' והכלל היוצא מזה הוא :

טו	

אם תוציא ממרובע חצי רחבו וישאר ריבוע אין כריבוע אלא חצי שטחו של מרובע :

צ"ן אה"כ זהו דבר שלא יפול בו ספק :

צ"ה אה"ח איתא בעירובין (פ"ד דף מ"ג ע"ב) שפופרת היה לו לר"ג שהי' מביט וצופה בה אלפים אמה ביבשה וכנגדם אלפים בים. הרוצה לידע כמה עומקו של גיא מביא שפופרת ומביט בה וירע כמה עומקו של גיא. ופירש"י ו"ל שפופרת קנה חלול וכשהוא ארוך אין צופין בו למרחוק וכשהוא קצר צופין בו יותר והיתה שפופרת של ר"ג מתוקנת למדת צפיות אלפים אמה או בים או ביבשה. ומביט בה ביבשה וימרוד כמה אמות הוא יכול לצפית בה. ואח"כ ילך על שפת הגיא ויצפה בה לעומקו ויתרחק לאחוריו עד שיבחין שבמקום שכלה עומקו של גיא שם כלה צפיות השפופרת שאם יתרחק עוד מעט לא יראה את קרקעות הגיא וידע שעומקו של גיא והרחקתו שנתרחק משפתו הוי כמדת צפיות השפופרת :

צ"ט אה"כ שמעתי אומרים שהקרטונים היו משתמשין בשפופרת הזאת לראות איזה מגדל או ארסון או סבצר בעיון דק. כדי שלא יתערב הראות במוחשים אחרים חוץ מהמבוקש. ועוד היום הרוצה להסתכל איזה ציור בדקדוק לוקח טבלא שבה נקב קטן ורואה הציור על ידי הנקב באופן שנראה לו בולט אעפ"י שאינו אלא שטחו. אבל שמעתי ולא ידעתי שתשמש למדיד המרחקים :

ק אה"ח נראה לי שאינה דרך רחוקה מאד מהכלים שמשתמשים בהם היום מההנדרסים לסודר המרחקים. שאעפ"י שהם כלים מכלים שונים. העיקר והיסוד שלהם הוא המשולח. ושפופרת של ר"ג גם הוא ממנו. שהרי האדם עם הקרקע מצוירין זוויות נצבת. ומתעין שמביט בקצה יוצא קו א' המצויר צלע הגדול של המשולש. ואפשר שהיה שם איזה תנאי אחר שלא נכתב בספר. ומ"מ בוראי שוהו כלי ההנדסה :

קא אה"כ כך נראה לי גם כן :

קב אה"ח עוד אמרו שם הרוצה לידע כמה גבהי של דקל מודד קומתו וצלו וצל קומתו וידע כמה גבהו של דקל פי' ימדוד קומתו וצלו של אדם ואח"כ ימדוד צלו של דקל ומה שצלו של אדם הוא פחות או יותר מקומתו ידון לקומתו של דקל. כגון אם האדם נבוח ג' אמות וצלו אינו אלא שתים נשימדוד צל הדקל ידע שהדקל הוא שריש גדול מצלו : כלל אם תמדוד הצל ג' שעות אחר זריחת השמש דהיינו שכבר עלה ס"ה מעלות

קג מעלות או נ' שעות אחר הצהרים תמצא הצל שזה לנוף המיצל :
 אה"כ ראיתי שהרין עמך ודלא כמו שהייתי חושב עד עכשיו שחז"ל
 היו מואסין בהכמות חצוניות :

קד אה"ח ולמה היה להם למאוס בהכמות כשאין בהם דבר נגד
 הש"י ותורתו :

קה אה"כ אפשר לומר שמאסו אותן מפני הפילוסופים שלא ידעו את ה'
 ולא עבדוהו :

קי אה"ח הניחא בדברים הנוגעים לש"י דהיינו הבורא אבל במה שנוגע
 לבריה מה איכפת לן שיאמרו מה שירצו כל זמן שאינן אומרים דבר
 לא נגד תורה שבכתב ולא נגד תורה שבע"פ משום דהוי ליה כמתרפא
 מן העכו"ם שהחולה שואל ממנו מה שצריך לרפואת חליו . אבל לא ישאל
 לו ידיעת ה' ואופן עבודתו כי לא נסה באלה :

קיז אה"כ זהו דרך ישר אשר לא יכשל בה הירא את דבר ה' ;
קכ אה"ח יש מהפילוסופים כוברים שהככבים חיים ובעלי שכל ובינה
 כמונו (וזהו סברת הרמב"ם ז"ל שכתב ה' יסודי תורה פ"ג כל הככבים
 והנלגלים כולן בעלי נפש ידיעה והשכל הם והם חיים ועומדים ומכירין
 את מי שאמר והיה העולם כל א' וא' לפי גרלו ולפי מעלתו משבחים
 ומפארים ליוצרים כמו המלאכים) . ויש אחרים והם הרוב שסוברים להפך
 שהם גופים סתים כארץ וכים וכו' . אמור נא לי ארוני המלך אם יש שני
 בני ישראל א' מאמין שהככבים חיים . ואחד שהם סתים . מי משניהם
 מין או אפיקורוס :

קכז אה"כ אם א' משתי הסברות הית' נגד עיקרי תורתנו הקדושה אז
 הייתי קורא למחויק בה מין או אפיקורס . אמנם כיון שאין בה דבר
 נגד תורת ה' למה אכנה שם רע לחברי חנם :

קי אה"ח מיום ברוא אלהים אדם ועד קרוב לזמננו כל יושבי הכל ושוכני
 ארץ האמינו שששה ככבי לכת הם גופים חשוכים שמקבלים האור
 מהשמש שהוא א' מהם והגדול שבהם ועתה האחרונים המציאו שהם
 ארצות . ושהארץ אשר אנו יושבים בה היא אחת מהן מפני שסוברים
 שהשמש באמצע בלי תנועה כמלך במסבו והששה מקיפים סביבו ושיש
 שם הרים ונבעות ובקעות וימים ונהרות וקור וחום וקיץ וחורף ויום ולילה
 לא ישבותו . ויש בני אדם ושאר בעלי חיים ושהאדמה העבד ויודעו
 ויקצרו ויאכלו וישתו ויולידו וימותו כמונו . ואם אדם ימאן בסברה הקודמת
 ויאמין בזאת תחזיקהו למין או אפיקורוס :

קיא אה"כ חלילה לי מעשות זאת :

קיב אה"ח למה , והלא כל דברי הפילוסופים מינות ואפיקורסות :

קיג אה"כ דברך סותרין זה את זה שהתי הכרתת שספרי' חיצונים שאמרו
 חז"ל אינן ספרי הפילוסופים ועוד הראיתני שהמקובלים מביאין סיוע
 לדבריהם מהפילוסופים . (סימן א' ב') :

קיד אה"ח לא הדרי בי מקמייתא . אלא שאמרת כי כך לראות מה בפך גם
 אתה . אבל באמת יפת דנת לפי שאינו נגד תורת סדע"ה שיאמין
 האיש הישראלי שהככבים הם עולמות מיושבים :

קמו אה"כ כך הוא אבל זה הבל ורעיון רוח , כי מי עלה שמים וירד לידע
 ולהודיע לבני אדם כדברים האלה :